

NORGES INDSKRIFTER

MED DE ÆLDRE RUNER.

UDGIVNE

FOR

DET NORSKE HISTORISKE KILDESKRIFTFOND

VED

SOPHUS BUGGE.

I.

CHRISTIANIA.

A. W. BRØGGERS BOGTRYKKERI.

1891—1903.

22. Opedal.

S. 301 L. 28 ff. Formen af e-Runen med ret Forbindelsesstreg oventil forekommer ogsaa paa Kammen fra Nedre Hov; se S. 423.

S. 303 L. 25. *birggu* med *i*-Omlyd i første Stavelse staar i Modsætning til Navneformen *Bergio* fra Norden hos Jordanes (Mommensen's Udg. S. 59⁸).

S. 304 L. 31 ff. *swestar* med Runen *R* er oprindeligere Form end *da* (med *Λ*), d. e. »Datter«, paa By-Stenen.

S. 304 f. og 305 Anm. 1. *gibu* Brakt. Nr. 57 er snarere Præsens Indik. 1ste Person »jeg giver«.

S. 305 L. 6. Hunkjønord paa *-u* i Nominativ har vi ogsaa i Navnet *ebu-uinu* Ødemotland; jfr. *welu* Belgu S. 467.

S. 305 L. 26. *liubu*. Jfr. Mandsnavnet *Leubius* i en romersk Indskrift fra Worms fra første Aarh. af vor Tidsregning. Se v. Grienberger i Korrespondenzblatt der Westd. Zeitschr. April 1901 S. 88.

S. 306. *wage*, Dativ. Med Hensyn til dette Navn mærkes, at jeg ikke fra andre germanske Sprog har kunnet paavise en tilsvarende Navneform, men kun en *n*-Stamme, oldtysk *Wago*. Fremdeles kan mærkes, at den gamle *k*-Rune ikke forekommer paa Opedal-Stenen. Paa Rök-Stenen betegner *X* tillige Udtalens *k*. Jeg har søgt at vise, at *X* ogsaa i enkelte norske Indskrifter mulig kan betegne Udtalens *k*; se Rettelser til Stenstad og Aarstad S. 536, 540.

Efter dette kan man spørge, om *X* ikke ogsaa paa Opedal-Stenen kan betegne Udtalens *k*. Vi vilde da her kunne læse *wake*, af en Nominativ **Wakan*. Man kunde formode, at dette Navn svarede til oldtysk *Wachus* Cod. (Laresham. (8de Aarh.). Eller ogsaa kunde man ville forklare det af et Fuglenavn: norsk dial. *våk*, i *s(n)jovåk* »et Slags Falk«, se Aasen; dansk *musvåg* »buteo«; glsvensk *musa-vaker* »milvus«. Jfr. oldn. *vakr* og *hængivakr* blandt *fugla heiti* SnE. ed. AM. II 489; Akkus. plur. *vaka* Gislason, Prøver S. 383¹¹; dog nysvensk *vråk* »falco buteo«. Blandt Runemesternavne har vi flere andre Fuglenavne: *uha*; *harabanar*; sandsynlig *aadagasulaa*, og flere.

Hvis Læsningen *wake* paa Opedal-Stenen var rigtig, vilde denne Læsning tale for, at Indskriften var yngre, end jeg tidligere troede.

Men for Tiden vover jeg ikke at holde Læsningen **wake** for mere end en usikker, ja endog usandsynlig Formodning.

S. 307 ff. Andet og tredje Ord har jeg i denne Udgave læst **bo ro** (eller **bo^u ro^u**). Men den Maade, hvorpaa jeg har søgt at forklare det efter **b** og efter **r** forekommende Tegn som en Forandring af **ǰ** o-Runen eller som opstaaet af en Forbindelse af Runerne **o** og **u**, er lidet sandsynlig. Palæografisk ligger en anden Forklaring af Tegnet nærmere. Det synes at kunne være en Binderune af en retvendt **u**-Rune og en Stuprune af **u**, saaledes at disse har den rette Stav tilfælles. Jeg formoder herefter nu, at der skal læses **buū ruū**.

Rigtigheden af denne Læsning støttes navnlig ved Indskriften paa Konghells-Staven. Se om denne Rettelser til Hammeren-Indskriften i det følgende.

Paa Konghells-Staven har vi to Gange et Tegn for langt *u*, som er dannet af en retvendt **u**-Rune og en Stuprune af **u**. Det sidste af disse to ligner ikke lidet Tegnet paa Opedal-Stenen derved, at de to **u**-Runers Krumstave krydser hinanden. Men det afviger derved, at de to **u**-Runers Krumstave ikke gaar ud fra den rette Stavs Top og Basis.

Ogsaa Hammeren-Indskriften har et Tegn for langt *u*, som er dannet af en retvendt **u**-Rune og en Stuprune af **u**. Begge Krumstave gaar her ud omtrent fra Midten af den rette Stav og krydser hinanden ikke.

Samme Tegn som i Hammeren-Indskriften forekommer fire Gange i Ødemotland-Indskriften, efter min Formodning som Betegnelse for *w*.

Hertil kan endnu føies, at en Stuprune af **u** oftere forekommer i forholdsvis sene Indskrifter med den længere Rækkes Runer. Saaledes i Tørviken B (S. 287), Ødemotland (S. 258), sandsynlig i den yngre Valsfjord-Indskrift (S. 351 f.). Sammenlign ogsaa Belgu-Indskriften S. 467. Ligeledes kan det nævnes, at Ødemotland-Indskriften har to **u**-Runer ved Siden af hinanden ved Gjengivelse af samme Stavelses Vokal.

Jeg formoder, at det af to **u**-Runer dannede Tegn paa Opedal-Stenen ligesom i Konghells-Indskriften betegner langt *u*. Saa at **buū ruū** har været udtalt *bū rū*.

buū kan ligetil være = oldn. Imperativ *bú* »bo! lig! hvil!«

For **ruū**, udtalt *rū*, kan den Tolkning bibeholdes, som jeg tidligere antog ved Læsningen **ro** (eller **ro^u**). **ruū**, udtalt *rū*, er da enten Instrumentalis af et til oldn. *ró* f. svarende Substantiv eller Nominativ i Ental Hunkjøn af et til oldn. *rór* svarende Adjektiv. I begge Tilfælde er **ruū**, udtalt *rū*, opstaaet af **rōwǫ*.

I Oldnorsk synes langt *u* oftere at være opstaaet af langt *o* ved Omlyd af et følgende *w*, mulig tillige ved omlydende Indflydelse af et efter *w* følgende kort *u*. Oldn. *skór* danner Nominativ Flertal *skúar*. Denne Vokalovergang er hidtil neppe tilfredsstillende forklaret. Jeg formoder, at den skal forklares paa følgende Maade: *skór* er, som sees af de tilsvarende gotiske og oldhoityske Former, opstaaet af **skōhaz*. *skúar* kan være opstaaet af forhistorisk **skōwōz*; thi efter Sievers's Regel kan germ. *h* skifte med *w*. Denne Forklaring af *skúar* støttes i nærværende Tilfælde, saaledes som Prof. Torp nævner for mig, derved, at *skór*, got. *skōhs* synes at være beslægtet med got. *skēwjan*, oldn. *skēva*. Mulig er dog Vokalen *u*

i de oldn. Flertalsformer af *skór* lydret kun opstaaede i Dativ Flertal af ældre **skōwomR*.

Paa samme Maade er langt *u* opstaaet af langt *o* ved *w*-Omlyd i flere andre Ord. Til oldn. poet. *nór* »Skib« svarer svenske Dialekters *no* »Vandkumme eller Vandtrug, som er dannet ved Udhuling af et helt Træstykke«, ogsaa norske (især østnorske) Dialekters *no*. Dette Ord hører aabenbart sammen med lat. *navis*, gr. *ναῖς*; den førgermanske Stamme har altsaa været **nāw*. Men nu heder det nordiske *no* i endnu flere norske Dialekter *nu*, i Buskerud *nw*; se Aasen og Ross. Det synes altsaa nødvendigt at antage, at *nu* er opstaaet af en Stammeform, som har begyndt med **nōw*.

Paa samme Maade synes langt *u* opstaaet i følgende Ord: Paa Gotland *ra* f. »Jernspaan, som hænger fast ved Eggen, f. Eks. paa en Kniv, efter stærk Slibning«; i svensk Rigssprog *råegg*; i norske Dialekter (Romerike, Smaalenene) *raa*, men i flere svenske og norske Dialekter *ro* (lukket *o*); derimod i Mandals Fogd. *ru* og andensteds i det sydlige Norge *run*. Se Rietz, Aasen og Ross.

Oldn. *flūd* f., nynorsk *flu* »fladt Skjær, som ved Flodtid overskyldes af Søen« forklares af Falk og Torp, Etym. Ordbog af en indogerm. Grundform **plūtā* eller **plūtā*. Men da Oldnorsk bruger *flōa* i Betydning af »skylle over« om Søen og ikke ellers har Rodformen *flū*- i samme Betydning, saa er det maaské rimeligere, at *flūd* er opstaaet af en urnordisk Grundform **flōwōdu*.

S. 309 L. 22 ff. Ogsaa i Ødemotland-Indskriften er en Apposition ved en Verbalform adskilt fra det Navn, hvortil den hører; se Rettelser til Ødemotland S. 547.

Med *buu ruu* »hvil i Ro« sammenlign ogsaa Udtrykket *harþa : kupa ru : þin* paa Stenen fra Asfærg i Randers Amt (efter Wimmer fra første Fjerdedel af 11te Aarh.), hvilket Wimmer (II 235 ff.) tolker »saare god være din Ro«.

S. 310. Læsningen *buu ruu* er vigtig for Bestemmelsen af Opedal-Stenens Tid. Thi det Tegn, som findes i disse to Ord for langt *u*, finder ikke Tilknytning uden i forholdsvis sene Indskrifter. Nærmest beslægtet er, som allerede sagt, Tegnet for langt *u* paa Konghell-Staven, hvis Indskrift er med den kortere Rækkes Runer og fra omkring Aar 800. Beslægtet er ogsaa Tegnet for langt *u* i Hammeren-Indskriften, som vel er fra omkring Midten af 8de Aarhundred. Et i Form med Hammeren-Indskriftens Tegn overensstemmende Runetegn bruges i Ødemotland-Indskriften, som vel er fra 650, som Tegn for *w*.

Ogsaa Sprogformen *ruu*, opstaaet af **rōwu*, gjør det sandsynligt, at Opedal-Indskriften er meget yngre, end jeg fra først af troede.

I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes Skrivemaaden *birnggu* med *g* efter *ŕ*. Paa lignende Maade er paa den gotlandske Martebo-Sten fra 775—800 skrevet *k*, som betegner *g*, efter *ŕ*.

Efter dette er jeg nu tilbøielig til at sætte Opedal-Indskriften til Tiden mellem 600 og 650.

I Indskriften er der flere Udtryk, som nu faar ny Betydning. Adjektivet *liubu* afviger fra de ægte nordiske Indskrifter Udtryk, men stemmer overens med Udtrykket i romerske Indskrifter.

Udtrykket $\widehat{buu} \widehat{ruu}$ »hvil i Rol« i Tiltale til den Døde afviger ligeledes fra gammelnordiske Indskrifers Udtryk, men stemmer mere overens med Udtrykket i latinske Indskrifter.

Hermed er at sammenstille Udtrykket paa Tørvik-Stenen B, som er funden inde i en Gravhaug, hvor vel ogsaa Opedal-Stenen har havt sin Plads. Runerne er i begge Indskrifter skaarne, ikke indhuggede. Udtrykket i Tørvik-Indskriften B synes bestemt at være en Efterligning af kristelige Gravskrifers Udtryk.

Sven Söderberg har i et Brev af 6. November 1900 sluttet sig nærmere til min første Tolkning af Opedal-Indskriften end til min anden. Han opfatter Tegn 9 og Tegn 11 som et Skilletegn, der er brugt som Forkortningstegn. Han sammenstiller dermed et Skilletegn, der har Form som \mathfrak{M} , i en latinsk Indskrift i Cividale i Udine, Italien. Han læser Tegn 8 paa Opedal-Stenen som Binderune af $b\mathfrak{p} = *ba\mathfrak{p}$. Han holder Opedal-Indskriften for en af de allerældste Runeindskrifter. Dette støtter han ved Formen af e , der er den samme som i Indskriften paa Dopskøen fra Torsbjærg Mose. Torsbjærg-Fundet sætter han af arkæologiske Grunde til anden Halvdel af 5te Aarh. Han bemærker, at Montelius efter hans Mening gjennemgaaende har gjort Sagerne for gamle og at Ryghs Opfatning var rigtigere. Til disse Söderbergs Opfatninger af Opedal-Indskriften kan jeg nu ikke slutte mig.